

O'YIN TEXNOLOGIYALARINING BOLALAR INTELLEKTUAL SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNI

Tuychiyeva Zulfizar Boxodir qizi

Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti

Maktabgacha talim fakulteti, 2-bosqich talabasi.

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘yinga asoslangan ta‘lim texnologiyalarining maktabgacha yoshdagi bolalar intellektual salohiyatini shakllantirish va rivojlantirishdagi o‘rni tahlil qilingan. Didaktik o‘yinlar, mantiqiy topshiriqlar, muammoli vaziyatlar orqali bola tafakkurini faollashtirish, ularning muammoli fikrlashini rivojlantirishning metodik asoslari ko‘rsatib berilgan. Tadqiqotda tajriba-sinov ishlari natijalari asosida amaliy xulosalar va takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: o‘yin texnologiyasi, maktabgacha ta‘lim, intellektual salohiyat, didaktik o‘yinlar, mantiqiy fikrlash.

KIRISH

Bugungi kunda maktabgacha ta‘lim tizimida ta‘lim-tarbiyaning interfaol va innovatsion shakllari tobora ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, o‘yin texnologiyalarining bola rivojiga, xususan uning aqliy va intellektual salohiyatini shakllantirishdagi roli katta. Maktabgacha yosh — bu tafakkur, kuzatuvchanlik, tahlil qilish, taqqoslash kabi aqliy jarayonlar tez rivojlanadigan davr bo‘lib, bu bosqichda o‘yin orqali ta‘lim berish bolaning tabiatiga mos va samarali usul hisoblanadi.

Maqolada o‘yin texnologiyalarining ta‘limiy jarayonga integratsiyalashuvi va ular orqali bolalar intellektual faoliyatini rag‘batlantirishning metodik yo‘nalishlari ilmiy-nazariy hamda amaliy asosda ko‘rib chiqiladi.

Maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalar faoliyatining asosiy turi bu – o‘yindir. O‘yin orqali bola atrof-muhitni o‘rganadi, o‘z fikrini bildiradi, rollar orqali ijtimoiy munosabatlarni anglaydi va o‘zlashtiradi. Bu jarayonda bola nafaqat zavqlanadi, balki bilmasdan turib, bilib olish, o‘rganish, anglash holatlarini boshdan kechiradi. Shu bois, ta‘lim jarayoniga o‘yin elementlarini integratsiyalash orqali bolalarda yuqori darajadagi tafakkur faoliyatini shakllantirish imkoniyati vujudga keladi.

O‘yin texnologiyalari didaktik o‘yinlar, muammoli topshiriqlar, interfaol faoliyat shakllari, ijodiy mashqlar orqali bolaning mantiqiy, tanqidiy va ijodiy fikrlash

qobiliyatlarini o‘stiradi. Bolaning fikrlashi qanchalik faollashsa, uning intellektual salohiyati ham shunchalik yuksaladi. Bunday texnologiyalar bolaning rivojlanish darajasi va yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda tashkil etilganda, nafaqat ta’lim samaradorligi ortadi, balki tarbiyaviy maqsadlar ham muvaffaqiyatli amalga oshiriladi.

Shu nuqtai nazardan, maqolada o‘yin texnologiyalarining nazariy asoslari, ularni qo‘llash metodikasi va bolalar tafakkuriga ta’siri keng yoritiladi hamda amaliy misollar bilan asoslanadi.

METODLAR

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

• **Nazariy tahlil:** maktabgacha ta’lim bo‘yicha ilmiy adabiyotlar, pedagogik va psixologik manbalar o‘rganildi;

• **Kuzatuv:** bolalarning o‘yin faoliyati jarayonida intellektual rivojlanish darajalari kuzatildi;

• **Tajriba-sinov ishlari:** 5–6 yoshli bolalar ishtirokida didaktik va mantiqiy o‘yinlar asosida sinov mashg‘ulotlari olib borildi;

• **Suhbat va so‘rovnoma:** ota-onalar va tarbiyachilar bilan bolalarning fikrlash qobiliyatidagi o‘zgarishlar bo‘yicha suhbatlar o‘tkazildi.

NATIJALAR

Tajriba-sinov ishlarida o‘yin texnologiyalarining bolalar tafakkurini rivojlantirishda quyidagi jihatlari kuzatildi:

O‘yin turi

Intellektual natija

Didaktik o‘yinlar

Tushunchalarni farqlash, guruhlash qobiliyati oshdi

Mantiqiy o‘yinlar

Analitik fikrlash, sabab-oqibat aloqalarini tushunish

Raqobatli o‘yinlar

Tez fikrlash, motivatsiya, e’tiborni jamlash

Rol o‘ynash o‘yinlari

Tasavvur, ijodiy yondashuv, nutq faolligi

Bu o‘yinlarning muntazam qo‘llanishi natijasida bolalarda quyidagi ijobiy o‘zgarishlar aniqlandi:

- Aqliy faollik oshdi;
- Mantiqiy fikrlash rivojlandi;
- Erkin ifoda va so‘z boyligi kuchaydi;
- Muammoli vaziyatlarda mustaqil yechim topish malakasi shakllandi.

MUHOKAMA

O‘yin texnologiyalari bolalar uchun tabiiy faoliyat bo‘lib, ular orqali ta’limiy materiallarni oson o‘zlashtirish, tahlil qilish va qayta ishlash imkoniyati yaratiladi. Ular bolaning intellektual salohiyatini quyidagi yo‘nalishlarda rivojlantiradi:

1. **Kognitiv rivojlanish:** tafakkur, e’tibor, xotira, diqqat.
2. **Ijodiylik:** tasavvur qilish, ijodiy echimlar topish.
3. **Nutq va muloqot:** erkin fikr bildirish, so‘z boyligini kengaytirish.
4. **Muammoli fikrlash:** turli yechimlarni topishga bo‘lgan intilish.

Shu bilan birga, pedagoglar o‘yin texnologiyalaridan foydalanishda ularning maqsadga muvofiqligi, yosh xususiyatiga mosligi va tarbiyaviy-axloqiy ahamiyatini e’tiborga olishlari zarur.

XULOSA

O‘yin texnologiyalari maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual salohiyatini rivojlantirishda muhim vositadir. Ular bolalarning fikrlash, tahlil qilish, muloqot qilish, va ijodiy yondashuv kabi qobiliyatlarini samarali shakllantiradi. Bu texnologiyalarni metodik jihatdan puxta rejalashtirish va faol qo‘llash ta’lim jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi. Kelgusida pedagogik kadrlar tayyorlash va qayta tayyorlashda o‘yin texnologiyalarini chuqur o‘rganish va qo‘llash bo‘yicha amaliy seminarlar tashkil etish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimova L. “Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi”. – Toshkent: TDPU, 2021.
2. Xodjayev N. “Pedagogik texnologiyalar asoslari”. – Toshkent: O‘zbekiston, 2020.
3. Sharipova M. “Didaktik o‘yinlar orqali bolalar tafakkurini rivojlantirish”. – Ilmiy maqolalar to‘plami, 2022.
4. Tadjibaeva D. “Erta yoshdagi bolalar bilan ishlashda innovatsion yondashuvlar”. – Andijon, 2023.
5. Vygotsky L.S. “Imagination and Creativity in Childhood”. – Routledge, 2004.